

+ Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, septernber 1988
9. čisło · ISSN 0032-4132 · Lětnik 38

Bože słowo za nas

„Pytajće dobro města, hdžež sym was dał wjesć, a modlće so za njo ke Knjezej!“ Jeremias 29,7

Najzrudniši čas a najwjetše narodne njezbožo běše za israelski lud biblije jich sydomdžesat lět trajaca Babylonska jatba w 6. lětstotku do Chrystusoweho naroda. My mamy hnujacy skórzbný kěrluš jatych Židow w 137. psalmje, kiž nam najlěpje jich znutřikownu zmyslenosć a wulku zrudobu zjewja: „Pri Babylonskich rěkach sedźachmy a plakachmy, hdyž na Cion spominachmy. Swoje harfy powěsnychmy na wjerby tuteho kraja.“

Jich dušepastyr profet Jeremias dyrbeše w Jeruzalemje wostać. A tón pišaše jim tróštny list, w kotrymž chce wšej zrudobje a njemocy, kiž z tamneho psalma wuklinča, wobarać. Wón chce jich před wšěm dwělowanjom a zadwělowanjom zachować a pisa: „Twarće domy a bydlice w nich a činiće sebi zahrody a jěsće jich plody; bjerće sebi žony a plódcy synow a džowki; bjerće svojim synam žony a dajće swoje džowki mužam.“ A to wón jim piša jako słowo Knjeza, kiž je sam dał Židow wotwjěsć z Jeruzalema do Babylona. Potajkim tež w cuzym kraju a pod čisće hinašimi wobstejnosćemi dyrbi normalne žiwjenje dale hić. Přetož hačrunjež běše to za nich jatba, tak tam njebě za nich žane **justwo**, w kotrymž dyrbjachu sedžeć kaž na přikład w Južnej Africe Nelson Mandela hižo přez 30 lět a k tomu wjele druhich.

Ně, jeći Židza móžachu so w Babylonskim kraju swobodnje hibać a činić, štož chychu. A Jeremias jich napomina, tutu možnotu a šansu na kóždy pad wužiwać.

A potom přindže naše hrono, nad kotrymž dyrbimy so poprawom jara dźiwać: „Pytajće dobro města, hdžež sym ja was dał wjesć!“ Přetož tute město běše Babel, haj pohanske město Babel. Wón njepiraji: „Wy njesměće z tymi ludźimi ničo měć činić a dyrbiće spytać jim křiwdu načinić.“ Ně, woni dyrbja dobro tuteho města Babel pytać. Wón njepiraji: „Zakliwajće a zatamajće jich“, ale, „modlće so za nich!“ Wězo su Babylonscy jich njepřečeljo, ale njepřečelnicu tu hižo to, štož Jezus prikaza w předowanju na horje: „Lubujće svojich njepřečelow, prošće za tych, kiž wam škodza!“ To běše za wěrjacych jatych tam najwyši, najwosebniši nadawk, so za město modlić. Ale wono tola rěka „Spěwaj a džełaj!“ Woni dyrbjachu tež města lěpše pytać po paroli: „Planujće sobu, džełajće sobu, knježće sobu!“ Tak je to na přikład mlody, tež z Jeruzalema wotwjědženy Žid, pozdžiši profeta Daniel, sčinił, kiž sam na kralowskim dworje z druhimi slůžese. Haj, pola njeho přindže tak daloko, zo kral Nebukadnecar jeho powyši a postaji jeho za wjercha nad cyłym Babylonskim kra-

jom a nad wšěmi zastojnikami. (Dan. 2,48.) —

Tak daloko historiski zaklad našeho hrona. Ale što ma to nam džensa prajić? To samsne kaž tehdom! Tež my křescenjo dyrbimy lěpše, najlěpše města pytać. A što je naše město? Wjes, wjeska, kóžde město, hdžež bydlimy a džełajmy, haj, cyły kraj a stat! Za wšitko to smy tež sobu zamołwići. Tak daloko kaž nam to naše swědomje dowoła, dyrbimy sobu džełać a njesměmy hladać na rozdžěle swětonahlada. Babel bě pohanske město. Kral njebě samsneje wěry kaž wotwjědženi. A tola dawa Jeremias to jatym jako słowo Bože: „Pytajće dobro města!“ To plaći tež za nas pod druhimi wobstejnosćemi na podobne wašnje. Činiće sobu w staršiskej přihradze za šulu a pěstowarnju, w aktiwje za wobchad a wěstotu, w dobrowólnej woborje, hdyž so jedna wo hesło: „Rjeńše naše města, naše wsy!“ Ja móhl hišće wjele mjenować.

„Město“ je cyły swět! Ja myslu jenož na džensniši problem č. 1: „Měr na zemi!“ Ja myslu na wšelake křescanske měrowe kruhi, na džeło, kotrež je tehdom profesor Hromádka w Praze započal. Dalše problemy su tež socialna prawdosć a škit Božeje stwórbje a wšo, štož z tym zwisuje. A při tym mamy my křescenjo při wšěm aktiwnym džele a zasadžowanju wosebity nadawk, kiž Jeremias na koncu našeho hrona wuzběhuje: „A modlće so za njo ke Knjezej!“ Haj, spěwaj a džełaj! To činimy na kemšach, na druhich zarjadowanjach, na měrowej dekadze w nowemburu kóždeho lěta.

Tak Pawoł napomina, „zo by přede wšěmi wěcami so stała próstwa, modlitwa, dobroprošenje a džakowanje za wšitkich čłowjekow, za kralow a za wšěch wjerchow, zo bychmy móhli pokojně a čiche žiwjenje wjesć!“ (1. Tim. 2,1,2)

A njeznaty kěrlušer spěwa tak, tež wot njeznateho Serba přeložene:

„Za našu wyšnosć prošu će, ty chcył so nad njej smilić...“

zo bychmy z twojej dobrotu tež dobry měř a jednotu tu wobstajnje měć móhli.“

(Kěrluš 619)

G. Lazar

Lěto 1948 a Serbja

Wulki je wuznam lěta 1948 za nas Serbow, dokelž wobzamkny so 23. měrca tuteho lěta „Serbski zakon“ přez Sakskej sejm w Drježdžanach. Běše to přeni statny zakon, kiž je so hdy wudał za Serbow přez jednu němsku wyšnosć. Lěta je so přez statne a towaršnostne mocy woswječila 40. rěčnica tuteho zakonja, tola w „Pomhaj Bóh“ so w nalěcu wo tutej rěčnicy ničo pisało njeje.

Zo bychmy spóznali wuznam „Serbskeho zakonja“, chcemy so trochu zanurić do woneje doby před štyrceći lě-

Bórže móžu tebi něšto přečitać

Foto: priwatne

tami, kotraž běše za nas Serbow tak nimoměry wažna. Zložimy so při tym na mysle, kotrež je tehdyši předsyda Domowiny, Pawoł Nedo, po schwalenju zakonja napisał wo jeho nastaću a wo nadawkach, kiž z njeho wurošecchu. Jeho nastawk „Zakłady k nowemu žiwjenju“ w Nowej době z 24. měrca 1948 je takrjec přnja a awtentiska interpretacija Serbskeho zakonja přez tehdyšeho předsydu Domowiny. Pawoł Nedo pisa, zo běše w lěće 1945 rozbite wšitke serbske žiwjenje, zo bě móć serbskeho luda hač na kosće zlemjena. „Z wuswobodženych wutrobow wurošće jenož njeskónčna hida přečiwo němskemu fašizmej a militarizmej a wonjata kwětka nadžije, zo nam jedyn ze sudnych słowjanskich statow to do klina položy, k čemuž běchmy sami přeslabi, mjenujcy statnu swobodu...“ A tak přocowašej so Domowina a Łužiskoserbski wuběr w Praze wo wotdželenje Łužicy wot Němskeje, tola přindže hinak: „Kruhi wokoło wjednistwa Domowiny dopóznachu hižo nalěto 1946 rysy noweje situacije (zo njemóžeja a njebudžeja słowjanscy susodza Serbow tak podpěrać, kaž sej woni to přejachu) a wotrjeknychu so wšitkich sonow a wutrobnych nadžijow. Bě to nimoměry čežki rozsud, hdyž tola derje znajachmy naše narodne položenje a skromne naše mocy... Wědžachmy, zo smy praktisce sami, zo nam ničo ničo njedari, ale zo změjemy sebi wšitko z čežkim džełom zasužić a wubědźić.“ Pawoł Nedo a druzi wjednicy Domo-

winy su so tehdy w nalěcu 1946 z realnopolitiskich přičinow rozsudžili za to, spuścić sony wo wotdželenju Łužicy wot Němskeje a nastupić puć doprědkarstwa, socializma a zwjazkarstwa z SED, byrnjež to był, kaž Nedo praji, „nimo-měry čezki rozsud“. Zdobom započa Domowina tehdy na polu nowinarstwa, šulstwa, kultury sej takje pozicije wutworić, kotrež so wot nikoho přewidjeć njemóžachu. A hdyž Pawoł Nedo po schwalenju zakonja praji: „Dariło so nam tež tónkróć ničo njeje“, tak spóznajemy hišće jeho hordosć nad dobytym.

Politika je, kaž so praji, wumělstwo toho, štož je móžne. Přez Nedowy puć serbskeje politiky je so Serbam jara wjele móžnosćow wotewróło. Serbska kultura je w zaštych 40 lětach dožiwiła swój najwjetši rozkćw w swych 1000lětnych stawiznach. Zo so njeje poradženo, zadžerjeć a naprawić rozpad serbskeje substancy wosebje w našich ewangelskich kónčinach, to njeje wina Serbskeho zakonja. Wězo ma wšo swoju plačiznu: Domowina njeje po léce 1948 na někotružkuli dobru tradiciju natwarjała, štož mnohi křesćanski Serb njemóže zrozumić a hišće njezrozumi. A Pawoł Nedo wotstupi dvě léce po schwalenju Serbskeho zakonja jako předsyda Domowiny, zo by so přiwobročil wědomostnemu džětu... W swym nastawku z 24. 3. 1948 pisa, zo bě jemu wuznamny politiski čłowjek w tych dnjach praji: „Nětko zaleži na tym, što Domowina z tutoho zakonja sčini.“ Dobře su to słowa nic jenož za Domowinu a kóždu statnu instituciju, ale tež za kóždeho Serba. Jan Malink

Činjer swjeho poselstwa – Toyohiko Kagawa – 100 lět

10. 7. 1888–23. 4. 1960

Z wotpohladom sym tute zawěsće nje-serbske a snadź runje tohodla prowo-kowace słowo wolil, zo bych tutoho nje-wšedneho muža wam předstajil, wo kotrymž dotal lědma něšto wědzach.

Wězo bě jeho poselstwo naše křesćanske poselstwo, kotrež je nam Jězus Chrystus wozjewil, a my so husto prašamy: „Kak móžemy swoju winowatosć spjelnić, tute poselstwo dale dawac?“ Wón, japanski „nowokřesćan“ Kagawa, nam pokazuje ze swym přikladom jasny puć, kak móže so to z wulkim, haj přemóžacym wuspěchom činić – wobhladajmy sej jeho žiwjenje a jeho skutki!

Kagawa narodži so 10. 7. 1888, potajkim před sto lětami. Wón studowaše bohospowědnistwo na bohospowědnej šuli presbyterianow we wulkim japanskim měšće Kobe a bě hižo jako student tak wobdarjeny, zo móže swoje studije na swětoznatej uniwersite w Princetone w USA pokročowac. Na tutej uniwersite je na přikład pozdžišo tež Albert Einstein profesor byl.

Zawěsće by jemu po tak wuznamnych studijach někajke „wodzace“ městno w swjej presbyterianскеj cyrkwi přistalo – ale što činješe wón? Wón poda so do wuwolaneho bérta při přistawje w Kobe, hdžež bydlach najchudši a najbědniji ludźo, a jim připowědowaše wón wjeselo poselstwa wo wumóžacej wótčowskej lubosći Boha Knjeza.

Wón njewozjewješe jenož z předowanjom, takrjec nic jenož z hubu, ale tež z rukomaj, z rozumom, haj, z cyłym swym bycom: Wón wukonješe zdobom

Za naše dźeći

Stary kamjeń

W našej Łužicy namakamy wjele starych kamjenjow, kiž su ludźo před dołhim časom postajili. Steja w lěsach, při dróhach, při rěčkach abo we wsach. Su to husto wjetše kamjenje, někotre maja tež formu křiža. Zwjetša je něšto do nich zadypane, pak pismiki abo lěto-ličba pak křiž abo mječ a druhe znamjenja.

Kóždy stary kamjeń ma swoju stawiznu. Stož stawiznu njeznaje, praji: „Och, jenož stary kamjeń“ a dže dale. Stož pak stawiznu znaje, wostanje stejo a so dopomni na to, što kamjeń ze starych, dawnych časow powěda.

Jedyn tajki kamjeń steji na mjezy při puću z Droždžija do Wadec. Je chětro wulki a ma zadypane kulojte znamjo z křižom. Wo tutym kamjenju sej ludźo slědowacu stawiznu powědaja:

Běše to před wjele lětdžesatkami, snadź na započatku 19. lěstotka. Burja z Droždžija sedžachu wječor w korčmje. Jedyn z nich so wupěraše, zo je tak sylny, zo dokonja sam za jenički dzeń wulke polo mjez Droždžijom a Wadecami zworać. Tamni burja jemu njewěrjachu, prajachu, zo je polo přewulke, zo to ničo njedokonja. Skónčnje so sadziču wo wulki sud piwa. Hdyž bur polo za jedyn dzeń zwora, dostanje sud piwa, hdyž pak to njedokonja, mješe tamny sud zaplaćić.

Za tydzeń podachu so Droždžijscy burja rano při schadženju slónca na wulke polo. Hnydom započa bur, kiž bě so ze swjej sylnosću wupěrał, z džětom. Woraše brózdnu po brózdze. Hdyž běchu konje sprócne, wuměnichu so na nowe. Připoidnju bě hižo položca pola zworana. Njesprócniwje chodžeše sylny bur za pluhom, a zdaše so, zo džěto zdokonja a sud piwa dobudže. Pječ króć so konje změnichu, bur pak džělaše bjez přestawki. Hdyž so slóncó započa chowac,

bě jenož hišće mała šlebberdka pola njezworana. Ze wšej mocu džělaše bur dale. Jenož hišće mała kroma slónca bě widjeć, hdyž započa poslednju brózdnu worac. Hdyž chwata, ju hišće dowora, prjedy hač so slóncó cyle schowa. A bur chwataše. Nadobo wosrjedž poslednjeje brózdny wosta stejo, pušći pluh a so zwjeze. Hnydom chwatachu burja, kiž na mjezy sedžachu, k njemu. Namakachu jeho mortweho. Přewulke napinane běše jemu wutrobu zlemilo.

K dopomnjeju na tutón podawk postaji so na mjezy wulkeho pola mjez Droždžijom a Wadecami kamjeń a zadypa so do njeho kulojte znamjo z křižom. Džensa tam hišće steji a dopomni toho, kiž jeho stawiznu znaje, na podawk ze starych, dawnych časow. T. M.

Stary kamjeń mjez Droždžijom a Wadecami Foto: prywatne

z připowědanjom poselstwa konkretne socialne džělo, zo by tutym chudym a bédnym přihotował čłowjekej hódne byće.

To su jeho skutki:

1. Wón založi po cyłym kraju so rozšěrjace drustwo za kupcow, přetrjerajow, zo bychu so woni móhli jako masa zakitowac přećiwo jebanstwju wulkich koncerow. Tute drustwo mješe za čas jeho žiwjenja 2 500 wotnoškow.
2. Dale založi wón Zwjazk ratarskich džělaćerjow, zo bychu so tući jako organizowani móhli lěpje wobarać přećiwo wuklukowanju.
3. Wón bě dołhe lěta připóznaty wjednik w Zwjazku namórnikow a rybarjow.
4. Wón bě předsyda Křesćanskeje pomocneje služby w Tokio, Yokohama a druhich městach.

Dale je wón organizował lékarske pomocne služby, je založował kupnicy, w kotrychž so njeprědawaše k dobytkowej překupca, ale k tomu, zo bychu so potreby potřebnych spokojili.

Wy budžeće so prašeć: „Kak móžeše jedyn čłowjek to wšo zdokonjeć?“ Tež tu je wón wěru z praktiskim a rozumnym myslenjom zwjazal, je sej zeběrał wulki kruh pomocnikow, kotřiž mjenuja so „Pomocnicy Jězusa“. Do tutoho kruha nawabi wón na wšěch 2 000 lu-

dži, a je jara zajimawe, po kajkich přikładach su tući žiwi a džělaža:

- podobne zmyslenje Spenera a Francki – tuteju najznačišuju pietistow z Němskeje
- lubosć swjateho Franca ke chudym
- předowanski woheń rjadu dominikanow (Savonarola bě dominikan)
- zahoritós Heilsarmeje.

Zaměr jeho předowanja a džěla tutych pomocnikow je: cyrkej lubowac, ale nic tajku, kajkaž wona nětko je, ale jako cyrkej křiža a cyrkej lubosće. Do žiwjenja Kagawy je so poselstwo wo Božej wumóžacej wótčowskej lubosći mócnje załamało a je přetworilo. Za njeho njeje křesćanska wěra někajki nabožny swětonahlad, ale za njeho je naša wěra sylna móc, kiž cyle žiwjenje přetworja. Wón praji: „Njesměmy ničo wěrnju nabožinu mjenowac, hdyž njemóže so přez nju Bóh namakać tež na překupskim blidže, tež w kuchni, tež w džělarni. We wšitkich podobnosćach wšedneho žiwjenja dyrbymy so jako křesćenjo wopokazać!“

Kak je z tym pola nas? Hladajo na tajki přikład móžemy jenož pokutnje z „nowym myslenjom“ započec – abo?

Dodać ma so hišće, zo bě Kagawa wyše toho hišće dobry nowinar a spisowacel. Do němčiny stej so jeho romany „Auflehnung und Opfer“ a „Das Weizenkorn“ přeložiloj. Cyril Pjeh

Mikolaj Rej: Dwě štuce

Mikławš Rej (1505–1569) bě wuznamny spisowacel pòlskeje reformacije. Přeloži do pòlsčiny psalmy, napisa tołsty zwjazk přédowanjow (Postylla), kěr-luše, satiriske basnje a epigramy, w kotrychž porokowaše wašnje romskeje cyrkwe atd. Sejmovy zapòslanc a člon synodow ewang.-reformowaneje cyrkwe wuwijaše na swoich kublach město dotalnego romskeho kulta ewangel-sku nabožinu. Ekumenisce zmysleny, byrnjež k reformowanej cyrkwi přislušeše, je epigram na Lutherowu chwalbu napisał, zdobom pak druhí, hdžež Wittenberg přirunuje z Bethlehemom. Štucece namakatej so w zběrce Zwierzyniec (Zwérjenc), wud. w l. 1563.

Jow wozjewjenej basni stej přenjej přeložkaj do serbšćiny z poklada spisow Mikławša Reja, česćedostojneho spěchowarja reformacije. Rafał Leszczyński

Město Wittenberg

Slawny běše Bethlehem, hdžež so

Chrystus narodži,

Runjež džens je slawny – wozjewić
so hodži –

Wittenberg. W dawnym běše w bludach
ponurjeny,

Nětkole je z hnadu Knjeza z prawdu
debjeny.

Njehlada Knjez pyšnych městow
a wysokich hrodow,

Nic z blyščacych marmorow
wudžělanych schodow,

Hdžež pak je sprawna chwalba, tam
je wočko jeho;

Hdžež prawda brachuje, no chce znać
nikoho.

Dr. Martin Luther

Knjez z njebjes za jedyn džěn liči
tysac lét,

Dołho čaka, doniž so njepopravi swět.

Dołho tež jeho šćerpnošć swjata traješe,

Hačrunjež w bludach joh chwala
so čmowješe.

Džeržeše wšitko smilnje swjata móc
do wěka,

Zbudži pak po mysli swojej woneho
čłowjeka,

Martina z Wittenberga, doktora čestneho,

Kiž je na swětlo njest slawu

a chwalbu jeho.

Zeserbšćil R. L.

Přispomjenčko

Hdyž so wo „Pomhaj Bóh“ reči, potom so mi husto praji, zo so čitarjo wosebje wjesela, zo telko do našeho časopisa dopisuja. Přinoški wot wšelakich awtorow a teži basnje a rysowanki, kiž so zdžěla přeni raz wozjewja, so při tym mjenuja. Tež zo so w poslednich čisłach čitarjo wospjet słowa jimachu, so wuzběhuje. To wšo nas, kiž so wo „Pomhaj Bóh“ prócujemy, wězo wjeseli. A tola mamy hišće přeča. Bychmy rady wjac wo poradženych abo wosebitych zarjadowanjach w našich wosadach wozjewili, ale wo tym přemalo zhonimy. Někotryžkuli je tež w dowolu něšto dožiwił, štož w druhich zajimowalo, na přikład je sej někajku cyrkwe wobhladał abo samo Božu službu sobu swječil. To wšo bychmy rady wozjewili, hdy by so to nam podalo. Snano tež někotři wo tym pisaja, kajki wuznam ma za nich, zo su w křesćanskej wosadze žiwi a kak swoju wosadu dožiwa. A jeli sebi něchtó zwěri powědančko napisać, bychmy tež tute po možnošći wozjewili. Kóždy, kiž dopisuje do našeho časopisa, přinošuje, zo by „Pomhaj Bóh“ hišće lěpši był. S. Albert

Citarjo pisaja

Jara česćena redakcija „Pomhaj Bóh!“

Přečitawši sej krótki nastawk knjeza Gerharda Wirtha wo wopilstwje (Pomhaj Bóh 7/88), njejsym hinak móhl hač so pjera jimać a swoje mjenje k tomu napisać, kotrež so wot wuwjedženjow w mjenowanym nastawku bytostnje rozezna. Přihłosuju awtorej, zo nje-směmy wopilca wusměšować a tamać, zo je alkoholizm chorosć, a to w přenim rjedže chorosć duše, abo, kaž to knjez Wirth zwuraznja: „Lačnosť krjudowaneje duše“. Wón tež přičiny za tute „lačnosť duše“ mjenuje: „njedobra wokolina abo njezbožowne wobstejnosc“. Tuž dyrbymy so wězo prašeć: Što a što su tuta njedobra wokolina a tute njezbožowne wobstejnosc? To smy tola my, jeho sobučlowjekojo, jeho bliši. My smy na njeho pozabyli, my njejsmy so dosć wo jeho dušiny staw starali, my smy jeho z wulkej zrudobu samoho wostajili. Kak móže so potom wona chorosć, wone wopilstwo mjenować „hrěch, skaženosc, hańba“? Hrěšne, skažene a hańbne su skerje „njedobra wokolina a njezbožowne wobstejnosc“, kiž su wina na dušinej a čělnej chorosći woneho čłowjeka. A to zaso reka: **my!**

Alkoholizm wšak je jenož jedna forma abo jedyn symptom nutřkownej rezignacije, wosamočenosće, zrudoby, zadwělowanja. Wšitko to móže so tež ke chorosći ducha abo samo čěla wuwic; krjudowana duša móže być žórlo za psychiske a fyziske chorosće. A što by sej zwěrił, tajke chorosće kaž tež wšitke druhe – wothladajo wot jich přičinow, wonkownych zjawow a přeběha – mjenować „hrěch, skaženosc, hańba“? Hdyž je medicina patologisku bytosć alkoholizma dopokazała, da dyrbymy jón tež my křesćenjo jako chorosć připóznat a akceptować kaž kóždu druhu a choremu pomhać, jeje přičiny a korjenje spóznać a wotstronić. A k tomu drje je nuzne, zo **my** w přenim rjedže swój hrěch a swoju slabosć připóznajemy a svojeho Zbóžnika nutrinje wo wumóženje prosmy. Takle choreho a zrudaneho a wopuščeneho skerje „ze wšej lubosću k Jězusej wabimy, zo by Wón jeho dušu wustrowil“. Jenož takle, sej ja myslu, jemu woprawdže pomhamy.

Z wutrobnymi serbskimi postrowami
Hync Rychtar, Lipsk

Serbski cyrkwinski džěn 1988

Serbski cyrkwinski džěn wotmě so léta 18. a 19. 6. w Hodziškej wosadze pod hesłom „Jedyn Knjez, jedna wěra, jedna křćenica“. Farar Malink powita nas na sobotnišu z hromadźiznu. Hodzišski kěbětár, knjez Hartmann, rozklado-waše nam něšto wo cyrkwi. Přez renowaciju je wšak so nutřkowne wuhotowanje dospołnje přeměnilo wot wuměłca Friedricha Pressa. Tuž běše nam zajimawe, stejíšće jednoho lajka Hodzišskeje wosady slyšeć. Z jeho stowow běše pónač, zo je wón na swoju cyrkwe hordy a ju lubuje.

My spominachmy tež na serbskeju prócowarjow Pétra Mlónka a fararja Imiša a položichmy na jeju rowaj kwěćel. Po z hromadnym kofejom a dobrym tykancu poskachmy na přednošk Bačońskeho fararja Warnarja. Na zakładze svojeho pućowanja do Sowjetskeho zwjazka rozprawješe nam wo někotrych podawkach tysačlětnje Ruskeje prawosławneje cyrkweje.

Njedzeli běchu swjedzenske kemše. W swojim přédowanju přemyslowaše farar Malink z nami wo hesle cyrkwinskeho dnja. Na kemšach slyšachmy tež postrowy zastupjerja cyrkwinskeho wjednistwa z Drježdžan knjeza wyšeho cyrkwinskeho radzićela Auerbacha a tež fararja prawosławneje wosady w Drježdžanach. Knjez Schneider witaše nas w mjenje wosadneho fararja, kiž běše na pućowanju we wukraju. Muzikalne wuhotowanje kemšow wobstara Budyški kantor Baumann. Hižo njedzeli do cyrkwinskeho dnja zwučowaše wón z malej horstkou ewangelskich Serbow. Tak slyšachmy spěwy wot K. A. Kocora a Jana Kiliana.

Po wobjedze poskići so nam wosebita muzikalna drohočinka. Katolski serbski cyrkwinski chór z Budyšina přenjeje nam pod nawodom knjeza dr. Hantuška K. A. Kocorow „Serbski rekwiem“, wuběrnú hudźbu po nam wšitkim znatym swojoraznym Kocorowym wašnju. Na tuto předstajenje bě sej tež wjele katolskich Serbow dojeło.

Ze z hromadnym kofejom a ze zabawu we wjesnym hosćencu skonči so létušij rjany Serbski cyrkwinski džěn.

M. Wirth

SYN ZHUBJENEJE GENERACIJE?

Spominanje na Alberta Wawrika

Druhdy so reči wo „zhubjeneje generaciji“, wo ludžoch samsneje staroby, kotrychž žiwjenski dońt je so počezil přez podawki svojeho časa tak, zo so njemóžachu swobodnje wuwic a zwoprawdžić. Generacija Alberta Wawrika je dožiwiła telko wobrotow politiskeho systema kaž žana druha, a někotrehožkuli žiwjenje je so rozmlělo w přewrótach wonych časow. Wobhladajmy sej wažniše žiwjenske stacije Alberta Wawrika.

Wón so narodži 9. měrca 1912 jako syn bura Jana Wawrika a jeho mandželskeje Hany rodž. Locek w Zahorju. Tehdy knježeše kejžor w Berlinje, kral w Drježdžanach, a wšo zdaše so njeměrnje stabilne a wěste. Zahor běše serbski, starodawny patriarchalny duch njebě hišće ze serbskich swojbow wučahnył. Hdyž zastupi do šule – to bě w nalěcu 1918, běše Němska hižo nimale pobita a wukrawjena we wojowanjach 1. swětoweje wójny. Nowemberska rewolucija wotstroni kejžorstwo a přenjeje system Weimarskeje demokratije. 1922, za čas inflacije, zastupi Albert Wawrik na Wyšu realnu šulu w Budyšinje, zložil tam 1931 maturitu a zastupi po tym do sakskich statnych službow. Wukublowaše so we wšelakich městach tehdyšeje Sakskeje. Wón by měl dobre wuhlady na wunošnu poziciju w statnym aparate...

1933 nastupi Hitler swoje zahubne knjejstwo, z kotrymž so zahaji najsuro-wiša diktatura w Němskej. Zakonsce bě postajena jednota stata a „strony“, štož rekaše, zo statni zastojnicy hižo njemóžeja być na stare wašnje „politisce neutralni“, ale zo maja so rozsudzić za abo přečiwo Hitlerjej. Rozsud přečiwo systemej bě čezki, nimoměry čezki, móžeše rekać kónc kariery, kónc swobodneho žiwjenja, haj docyla kónc. 1937 zastupi Albert Wawrik do „strony“. My to nje-pisamy, zo bychmy wobskoržili, ale zo bychmy předstajili žiwjenski puć, kajkiž je był. 1939 dyrbbeše do wojakow, wudyri 2. swětowa wójna, hač do poslednich dnjow dyrbbeše Albert Wawrik wojakować w němskej uniformje. 1947 nawróći so domoj do Łužicy, bórze spó-

znawši, zo budže jemu dla „wotnacizowanja“, kaž so tehdy praješe, njemóžne, pokročować službu w statnym aparacie. Přewza na něšto měsacow džělo župneho sekretara pola Domowiny, přetorhny tute džělo pak, zo by wothladał swojeho choreho nana. Skónčnje započá džělać jako nawoda kenclije pola serbskeho prawiznika Jurja Rjenča w Budyšinje. Zdaše so, zo je namakał swojemu wukublanju a powaze přiměrjene džělo, dokaž sej wone žadaše zdžělanosć a spuščomnosć. Ale zaso přetorhnychu časowe podawki běh jeho žiwjenja: 1951 so prawiznik Rjenč zaja a wotsudži, jeho bérow so 15. oktobra 1951 zawrě. Dwě léce zežiwoješe so Albert Wawrik jako pomocny džělaćer w cyhelnicy, dwě dalše džělaše w zarjadnistwje twarskeje firmy Schumann. Čas wosoboweho kulta je sej tež mjez Serbami swoje wopory žadał, a hakle wotličenje ze stalinizmom na XX. stroniskim zjězdze KPdSU Albertej Wawrikej zmóžni, zaso zastupić do serbskeho žiwjenja. 1957 so přistaji jako lektor w tehdyšim Nakładže Domowiny. Jemu běše tehdy 45 lět; hišće jónu, posledni rzab, měješe wotpředka započěć. Přiswoji sej w samostudiju trěbnu wědu na literarnym a rěčnym polu, zanuri so

tak do swojeho džěla, zo jeho hižo hinak njeznajachmy hač jako lektora w nakładnistwje. Tež hdyž so 1980 na wuměnk poda, wosta serbskim kniham a serbskemu nakładnistwu swěry. Přeco zaso so wuzběhny jeho dokładna znajomosć serbskeje rěče a druhich rěčow, němčiny, francošćiny, jendželšćiny. Přeložowaše, přednošowaše, pisaše hač do poslednich dnjow swojeho žiwjenja.

Šluša Albert Wawrik do „zhubjeneje generacije“? Je čežko, na to wotmołwić. Něšto lamaneho ležeše nad jeho wustupowanjom a snadž tež nad jeho dušu. Tež w swójbje so jemu njeje wšelake horjo zalutowało, byrnjež tež měl swoju radosć z toho, zo serbska rěč a křesćanska mysl w njej njewuhasný. Zhubjena generacija? Albert Wawrik je wjele dokonjał a nadžělał, swěru wužiwajo čas a dary, jemu wot Boha spožčene.

Jeho zemski puć skónči so 5. junija tutoho lěta w Budyšinje. Po jeho wosobinskim přeu rozžoňowachmy so z nim z ekumeniskim pohrjebom na Chróscanskim kěrchowje. Njeh wotpočuje w Bohu, kotryž njeznaje žaneje zhubjeneje generacije, ale chce, zo by wšěm ludžom pomhane było.

Jan Malink

**We Božim mjenje spočinam,
štož mi so činić sluša;
wšo z Bohom derje dokonjam,
zo zbožowna je duša.
Štož w Božim mjenje činiš tu,
so radži wšitko k lepšemu,
zo na nim radosć změješ.**

POWĚSĆE

Lejno: W našej wosadže změjemy njedželu, 18. septembra, serbski wosadny džen. Započnjemy w Ptačecach w 10.00 hodž. z Božej službu. Po připołdnišej přestawce zetkamy so w 14.00 hodž. w Lejnje. Wšitcy Serbja z wokoliny su k tomu wutrobnje přeprašeni.

Bukecy. Wumřěla je 16. junija 68lětna Marta Pěčowa rodž. Koklic z Wadec. W serbskej rěči spominaše podpisany při pohrjebje na nju z wulkej džakownosću. Wona steješe jara aktiwna we wosadnym žiwjenju, běše pomocnica za Wadecy, wotewrě ze swojim mandželskim swój dom za bibliske hodžiny a spěwaše sobu w cyrkwiskim chórje. Wona běše swěrna a wědoma Serbowka. Lědy je pobrachowała na serbskich kemšach. Rady čitaše Pomhaj Böh, haj wona je samo tež nastawki za tón naš časopis spisala. Porjadnje wopytowaše serbske kublanske a cyrkwiske dny a je tež na nich přednošowała. Wona bě jara wobdarjena žona, a nam je žel, zo dyrbyeše naposledku přez štyri lěta na čěle a duchu čerpje. Njeh nětko wotpočuje w měrje.

G. Lazar

Čestne spominanje na Klukšanskeho fararja

Jana Bohuměra Kühna (1706—1763)

Wo Kühnje, kotryž je před 225 lětami w Klukšu wumřěl, čitamy w serbskim Nowym biografiskim słowniku mjez druhim:

Jako wustojny předar a zdobom jako dowěrnik pietistiskeho zemjanstwa bě Kühn najskutkowniši propagator pietistiskich myslow mjez Serbami. Jeho Klukšanska wosada bě wjele wopytane srjedzišćo přiwisnikow z daloka a šěroka. Wón přeloži pietistisku zbudžowacu literaturu do serbsćiny a wobstara 1742 nowowudaće cyleje biblije w hornjoserbsćinje, kotruž pak je skerje skepsal hač wot zmylkow porjedził. W léce 1741 wuda tež porjedzene serbske spěwarske. Z prawom pak porokowaše so Kühnej jeho awtokratske wustupowanje a podpěra sektěrarskich wašnjow. Připóznać pak ma so jeho prócowanje wo pozběhnyenje wukublanja serbskeho předarškeho dorosta. W Klukšu nasta z pomocu F. C. von Gersdorfa 1736 přěni serbski wučerski seminar. Jako jeho wjednik pripravowaše Kühn serbske džěci na zakładze maćernej rěče na wučerske abo měšniske powołanje a najlěpšich šulerjow posrědkowaše na studij do Halle. 1743 přepoloži so wustaw do Delnjeho Wujězda.

Hdyž tu Šě. praji, zo je Kühn rěč biblije skerje skepsal hač porjedził, so wón při tym zlozuje na Rudolfa Jenča, kotryž je w swojej knize *Stawizny serbskeje literatury* bjez kritiki wotpisał Ota Wićazowaj mjenjenje z Pomhaj Böh meja 1951:

Kühn chcyše bibliju porjedzić, ale dokelž serbsku rěč prawje njerozumješe, je rěč a prawopis hróžbnje překazył. — Jeho porjedženja su jenož skepsanki! Za to pak je — nic bjez samochwalby — na titulnu stronu pisał „wot zmolkow porjedžena wot Jana Gottfrieda Kühna, předarja teho Evangelija we Klukšu“.

Kühn praji w „prjedyrěči“ swojeho wudaća, zo wón sebje samoho za njehódneho a njekmaneho za tole džělo džerži, zo by wjele radšo jo bóle nazhoňnemu přewostajil.

Ja njemóžach za krótkje njedžele cyle druge wudaće biblije z přěnim słowo po słowje přirunać. 20 perikopow ze Stareho a Noweho testamenta a z apokryfow sym přehladał. Při tym njejsym na prawopis kedžbował. Kühn w tutym nastupanju sebi sam swojeje wěcy wěsty njeje a prosy, zo njebychu bjez lubosće jeho hanili, přetož „*my smy hakle při kóncu 17. lěstotka započeli serbski pisać, tehodla njeje naša rěč hišće tak wudžěšana.*“

Ja sym za rěčnymi skepsankami pytał a njejsym žanu namakał, chibazo dyrbimy jako tajku wobhladować, hdyž je Kühn prawu formu přěneho wudaća Luk. 15,6 *Ja sym swoju wowcu namakał při přeměni do Ja sym moju wowcu namakał*, — podobnje tež Luk. 15,9, jap. skutki 12,8, Hiob 14,3, II. Móž. 20,12. Čehodla ja tutu Kühnowu formu za skepsanku nimam, nochcu tu rozestajeć. Naš Pomhaj Böh njeje žadyn wědomostny časopis.

Kühn je zawěrnje tójšto zmylkow porjedził, a zo je samo gramatiske zmylki póznał a je wotstronił, je z toho póznač, zo je serbsku rěč jara derje nawuknył.

Jeho džělo swědči wo wulkej pilnosći a swědomitosći.

Pismo druhého wudaća je woprawdže jara drobne, zo so či pismiki bórce před wočomaj mjerwja kaž mrowički (O. Wićaz). Za to pak je biblija 2. wudaća wjele mjenje hač poł tak wulka kaž biblija přěneho wudaća a njewazeše wjace 2,3 kg, ale jenož hišće 0,9 kg. A to běše Kühnowy hłowny wotpohlad, zo chcyše ludej bibliju jako přijomnišu knihu do ruki dać — 15 lět po přěnej.

Hač so Kühnej z prawom porokowaše jeho awtokratske wustupowanje a podpěra sektěrarskich wašnjow, wo tym njemóžu sudzić. To chcu radšo Bohu přewostajić.

Česćmy sebi swojeho serbskeho wótčincina — rodženeho Němca.

Gerhard Wirth

SERBSKE BOŽE SLUŽBY

4. 9.—14. njedžela po Swjatej Trojicy

Budyšin-Michalska: 10.00 hodž. kemše (Albert)

Rakecy: 9.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom (J. Lazar)

11. 9.—15. njedžela po Swjatej Trojicy

Huska: 10.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom (G. Lazar)

Minakał: 8.30 hodž. kemše (Feustel)

18. 9. — 16. njedžela po Swjatej Trojicy

Hrodzišćo: 10.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom (Malink)

Poršicy: 8.30 hodž. kemše z Božim wotkazanjom (Malink)

Njeswaćidło: 8.30 hodž. kemše (J. Lazar)

Ptačecy: 10.00 hodž. kemše (Albert), po tym wosadny džen w Lejnem

25. 9. — 17. njedžela po Swjatej Trojicy

Bukecy: 10.00 hodž. kemše (G. Lazar)

2. 10. — 18. njedžela po Swjatej Trojicy

Budyšin-Michalska: 10.00 hodž. kemše (Albert)

Budestecy: 14.00 hodž. kemše z Božim wotkazanjom (Albert)

Pomhaj Böh, časopis ewangelskich Serbow. Rjaduje Konwent serbskich ewangelskich duchownych. — Ludowe nakładnistwo Domowina Budyšin, Sukelniska 27. Redaktor: sup. Siegfried Albert, Serbski kěrchow, Budyšin 8600, tel. 4 22 01. Ekspedicija: farar G. Lazar, Kірchoweg 3, Bukeyy (Hochkirch) 8601. — Lic. č. 417 Nowinarskeho zarjada pola předsydy Ministerskeje rady NDR. — Čišeć: Nowa Doba, čišćernja Domowiny w Budyšinje (III-4-9-1330). — Wuchadźa jónkróć za měsac. Přinoški a dary na konto: Sorbische evangelische Superintendentur Bautzen, Sp. Bautzen 4962-30-110 — Index-Nummer 32921